EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIES

Eduskunta, Lakivaliokunta

LAUSUNTO

5.9.2025

Viite: Lakivaliokunnan kokous keskiviikko 10.09.2025 klo 09.30 (HE 61/2025 vp)

EOAK/5178/2025

Lausunto hallituksen esityksestä HE 61/2025 vp laiksi rikoslain 17 ja 20 luvun muuttamisesta (väkivaltakuvauksen ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevat kriminalisoinnit)

Lakivaliokunta on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian lausuntoa ja asiantuntijan kuulemista otsikossa mainitusta hallituksen esityksestä, jonka mukaan raakaa väkivaltaa esittävän kuvamateriaalin hallussapito säädettäisiin rangaistavaksi ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle säädettäisiin törkeä tekomuoto.

Ehdotetuilla rikoslain muutoksilla toteutettaisiin hallitusohjelman (s. 196) kirjaus, jonka mukaan hallitus tiukentaa CAM- eli Child Abuse -materiaalia koskevaa sääntelyä vakavien rikosten uhreina olevien lasten suojelemiseksi. Kirjauksessa todetaan myös tarve kriminalisoida väkivaltakuvausten hallussapito ja säätää törkeä tekomuoto lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle. Kirjauksen mukaan huolehditaan, että raa'an väkivaltamateriaalin hallussapito kriminalisoidaan ihmisten ja eläinten suojelemiseksi.

1. Väkivaltakuvauksen hallussapito (rikoslaki 17 luku 17 a §)

Hallituksen esityksen mukaan väkivaltakuvauksen hallussapidosta tuomittaisiin henkilö, joka oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa tai kuvatallennetta, jossa esitetään raakaa väkivaltaa. Rangaistavana väkivaltakuvauksen hallussapitona ei kuitenkaan pidettäisi sellaista kuvan tai kuvatallenteen hallussapitoa, jota on kuvan tai kuvatallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen, ilmeisen taiteellisen arvon, todistelutarkoitukseen käyttämisen tai yleiseltä kannalta merkittävän

käyttötarkoituksen taikka muun näihin rinnastettavan syyn vuoksi pidettävä hyväksyttävänä.

Tarkastelen ehdotettua tunnusmerkistöä **ensinnäkin** hallussapidon käsitteen ja oikeudellisen sisällön kannalta. Ehdotetussa tunnusmerkistössä rikoksen tekotapaa kuvataan ilmaisulla ”pitää hallussaan” ilman tarkempaa määrittelyä tai vaihtoehtoisia tekotapoja.

Ehdotetun rangaistussäännöksen lähtökohtana (s. 14) olisi se, että ”tiedon vastaanottaminen kuva- ja kuvatallenteita katselemalla olisi sallittua, mutta niiden hallussa pitäminen olisi rangaistavaa”. Rajanveto sallitun ja kielletyn toiminnan välillä jäisi näin määriteltynä nähdäkseni jossain määrin epäselväksi ja johtaisi siihen, että esimerkiksi paperille tulostettujen kuvien katseluun liittyisi aina hallussapito toisin kuin kuvaruudulla näkyvien kuvien katseluun, vaikka menettely kummassakin tapauksessa vaikuttaisi jokseenkin samalta.

Hallussapito on tekotapana juridisesti suhteellisen ongelmaton silloin, kun kysymys on paperitulosteista tai muista konkreettisista fyysisistä tallennusalustoista kuten kovalevyistä tai muistitikuista. Kiellettyjä tai arkaluonteisia kuvia katsotaan ja käsitellään nykyisin kuitenkin pääsääntöisesti päätelaitteilla kuten älypuhelimilla, tableteilla ja tietokoneilla eikä materiaalia ainakaan nimenomaisesti tallenneta. Kuvat ovat olemassa datan muodossa eivätkä fyysisinä esineinä, joten tunnusmerkistön täyttymisen kannalta kysymys on sen arvioinnista, kenen hallussa data on ja kuinka pysyvää hallussapitoa ehdotetussa tunnusmerkistössä edellytetään.

Jos kuva näkyy älypuhelimen tai tietokoneen näytöllä ja laite on henkilön hallussa, ei tunnu luontevalta lähteä siitä, että näytöllä tarkastelun kohteena oleva kuva ei olisi henkilön hallussa. Jos henkilön kädessä olisi paperinen kuva, kenenkään mieleen tuskin tulisi väittää, ettei kysymys olisi hallussapidosta. Hallituksen esityksessä kuitenkin lähdetään siitä, että ehdotetussa säännöksessä tarkoitettu hallussapito edellyttää, että henkilö nimenomaisesti tallentaa kuvan tai kuvatallenteen laitteelleen tai tekee muita teknisiä toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että hän pääsee sähköisessä muodossa olevaan kuvaan ja kuvatallenteeseen halutessaan uudelleen käsiksi (s. 28). Avoimeksi kuitenkin jää, riittääkö esimerkiksi kuvatallenteen verkko-osoitteen tallentaminen suosikkeihin täyttämään hallussapitoedellytyksen tai riittääkö, että henkilö päätelaitteen muistiin jääneessä verkkoselailussaan ”pakittamalla” pääsee näkemään kuvan aina uudelleen.

Hallituksen esityksessä todetaan (s. 33), että kuvatallenteen katsominen verkkoselaimella tai sovelluksessa tyypillisesti tallentaa kuvatallenteen kopion käyttäjän päätelaitteen välimuistiin. Koska pelkkä väkivaltakuvan tai -tallenteen katselu ei olisi rangaistavaa hallussapitoa, ei rangaistavaa hallituksen esityksen mukaan olisi myöskään yksin se, että päätelaitteelle olisi tallentunut esimerkiksi välimuistikopioita. Rangaistava hallussapito

edellyttäisi hallituksen esityksen mukaan, että henkilö suorittaa teknisiä toimenpiteitä tai järjestelyitä, joiden perusteella hän pääsee kuvamateriaaliin uudestaan käsiksi ja joiden perusteella materiaali on hänen hallittavissaan. Henkilön toiminnan täytyisi siis jollain tavalla ilmentää kuvan tai kuvatallenteen ”hallintatahtoa” (s. 33). Hallituksen esityksessä ei ole otettu kantaa siihen, osoittaisiko esimerkiksi tietokoneen ladattujen tiedostojen kansion tietoinen tyhjentämättä jättäminen tällaista tahtoa.

Tarkastelen **toiseksi** sitä, mitä tunnusmerkistön täyttyminen edellyttäisi väkivaltakuvauksen sisällöltä. Ehdotettuun tunnusmerkistöön ei sisältyisi rikoslain 20 luvun 19 §:n 1 momentissa käytettyjä ilmaisuja ”todellisuuspohjaisesti” tai ”todenmukaisesti”. Pidän tätä puutteena. Mielestäni mainitut ilmaisut olisi aiheellista lisätä tunnusmerkistön 1 momenttiin seuraavasti:

> ”Joka oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa tai kuvatallennetta, joissa esitetään *todellisuuspohjaisesti* tai *todenmukaisesti* raakaa väkivaltaa, on tuomittava väkivaltakuvauksen hallussapidosta sakkoon.”

Lisäksi säännöksessä voisi olla vastaava määritelmä kuin rikoslain 20 luvun 19 §:n 4 momentissa. Määritelmässä todettaisiin, että kuva tai kuvatallenne on ”todellisuuspohjainen”, jos se on valmistettu tilanteesta, jossa ihminen tai eläin on tosiasiallisesti ollut raakaa väkivaltaa sisältävän toiminnan kohteena, ja ”todenmukainen”, jos se erehdyttävästi muistuttaa valokuvaamalla tai muulla vastaavalla menetelmällä valmistettua kuvaa tai kuvatallennetta tilanteesta, jossa ihminen tai eläin on tällaisen toiminnan kohteena.

Hallituksen esityksen (s. 5) mukaan KRP:lta saatujen tietojen mukaan toistaiseksi ei olisi havaittu tai tunnistettu tekoälyn tai muun teknologian avulla luotua kuvamateriaalia, joka muistuttaisi erehdyttävästi todellista tilannetta kuvaavaa valokuvaa tai videota. Pidän tätä kirjausta yllättävänä, koska sosiaalisen median käyttäjät ovat jo pitkään voineet havaita, että tällaista materiaalia on saatavissa ja jaettavissa nykyisin hyvinkin runsaasti. Esimerkiksi presidentti Donald Trumpin ja presidentti Volodymyr Zelenskyin helmikuun 2025 tapaamisesta Valkoisessa talossa on tehty useita erilaisia todenmukaiselta näyttäviä kuvatallenteita[1], joissa näkyy myös mainittujen henkilöiden välistä väkivaltaa.

Pidän todennäköisenä, että mahdollisesti ISIS- tai Torden-tyyppistä propagandaa[2] lukuun ottamatta väkivaltakuvaukset eivät tulevaisuudessa välttämättä perustu todellisiin tapahtumiin vaan pikemminkin todenmukaiselta näyttäviin tapahtumiin, jotka on luotu tekoälyn tai muun teknisen manipulaation avulla. Todellisuuspohjaisten ja todenmukaisten tapahtumien välimaastoon asettuvat myös erilaiset lavastetut ja näytellyt

---

[1] ITV News 3.3.2025

[2] https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/video-nayttaa-vaijytyksen-joka-toi-tordenille-ankarat-sotarikossyytteet-huijaus-lipulla-silpomista-ja-ruumiin-kanssa-poseeraamista/9061342

tilanteet, joita on saatettu kuvata ilman, että kuvatallennetta olisi ollut tarpeen teknisesti manipuloida.

Ehdotetun rangaistussäännöksen kuvan ja kuvatallenteen käsite kattaisi sellaiset kokonaan tai osittain teknisesti valmistetut kuvaukset, joista ei voida varmuudella todeta, kuvaavatko ne todellista väkivaltatilannetta vai onko väkivaltakuvaus luotu teknologian avulla ilman ihmiseen tai eläimeen tosiasiassa kohdistettua väkivaltaa (s. 28).

Piirrokset, maalaukset, animaatiot ja muut vastaavat esitysmuodot eivät lähtökohtaisesti kuuluisi säännöksen soveltamisalaan edes silloin, kun niissä on kuvattu todellista väkivaltatilannetta. Ne voisivat olla säännöksessä tarkoitettuja väkivaltakuvauksia vain, jos niitä ei voida varmuudella erottaa esimerkiksi valokuvaamalla tuotetuista kuvista tai videoista (s. 28). Ehdotettu rajanveto on perusteltu, koska esimerkiksi Jeesuksen ristiinnaulitsemisesta tehtyjä patsaita ja maalauksia on pidetty hallussa eri puolilla maailmaa satoja vuosia ja esitelty miljoonille ihmisille varsinkin kirkoissa. Objektiivisesti arvioiden niissä on kysymys väkivaltakuvauksesta, jossa uhri teloitetaan hitaasti kiduttamalla terä- ja lyömäaseiden ja erityisen puusta tehdyn kidutustelineen avulla. Tekoon liittyy myös vahva julkisen nöyryyttämisen elementti.

Hallituksen esityksessä ei käsitellä lainkaan esimerkiksi teknisesti kehittyneisiin peleihin sisältyvää hyvinkin todenmukaiselta näyttävää graafista väkivaltaa, jota voidaan tallentaa ja pitää hallussa. Ilmeisesti raakaa väkivaltaa sisältävistä pelisuorituksista tehdyt valokuvamaisen tarkat tallenteet voisivat kuulua säännöksen soveltamisalaan, jos niitä ei voida varmuudella erottaa kuvaamalla tuotetuista kuvista tai videoista. Pelejä ei kuitenkaan mainita hallituksen esityksessä lainkaan.

Kolmanneksi arvioin ehdotetun säännöksen 2 momentin rajoitusperusteita. Niiden mukaan väkivaltakuvauksen hallussapito ei olisi rangaistavaa, jos sitä voitaisiin pitää hyväksyttävänä

- kuvan tai kuvatallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen vuoksi,
- kuvan tai kuvatallenteen ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi,
- todistelutarkoitukseen käyttämisen vuoksi,
- yleiseltä kannalta merkittävän käyttötarkoituksen vuoksi taikka
- muun näihin rinnastettavan syyn vuoksi.

Vastaavasti kuin väkivaltakuvauksen levittämistä koskevassa rikoslain 17 luvun 17 §:ssä, ehdotetun säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät hallituksen esityksen mukaan (s. 34) sellaiset raakaa väkivaltaa esittävät kuvat ja kuvatallenteet, jotka palvelevat tiedonvälitystä. Hallituksen esityksessä on tältä osin viitattu 28 vuotta vanhaan rikoslain 17 luvun 17 §:n säätämiseen johtaneeseen hallituksen esitykseen (HE 6/1997 vp, s. 144), jonka mukaan erityisesti uutis- ja dokumenttiohjelmien kuvaukset

esimerkiksi sotatapahtumista, yhteiskunnallisista levottomuuksista tai julmien rangaistusten täytäntöönpanosta jäävät rangaistavan menettelyn ulkopuolelle.

Tiedonvälityksen muodot ja tekniset tiedonvälitystavat ovat rikoslain 17 luvun 17 §:n säätämisen jälkeen olennaisesti muuttuneet. Viittaaminen lähes 30 vuotta vanhan lain esitöihin ei tässä yhteydessä riitä. Lakien 1990-luvulla laadituissa esitöissä tiedonvälityksellä on tarkoitettu perinteistä mediaa kuten sanomalehtiä ja TV:n uutislähetyksiä. Sosiaalista mediaa tai verkkomediaa ei tuolloin ole ollut olemassa. Sosiaalisen median merkitys ”tiedonvälitystä palvelevana” tekijänä olisi tullut sen vuoksi hallituksen esityksessä arvioida eikä ainoastaan todeta (s. 39), että ”verkkopalveluissa ja erilaisissa sosiaalisen median sovelluksissa levitetään kuitenkin niin valtavia määriä erilaista kuvamateriaalia, että palveluntarjoajilla ei ole käytännössä mahdollisuutta poistaa kaikkea laitontakaan materiaalia.”

Kuvan tai kuvatallenteen ilmeinen taiteellinen arvo on sallitun ja rangaistavan menettelyn rajanvedon kriteerinä vaikea. Esimerkiksi Sergio Leonen ja Quentin Tarantinon elokuvissa on raakaa väkivaltaa, mikäli arvioinnissa käytetään hallituksen esityksessä mainittuja kriteerejä (väkivallan yksityiskohtaisuus, väkivaltakohtausten pitkittäminen ja toistaminen), mutta heidän elokuviensa taiteellista arvoa ei yleensä epäillä. Suomessa kuvataiteen tohtori Teemu Mäki tuli tunnetuksi vuonna 1988 tekemästään videoteoksesta ”Sex and Death”, joka on väkivallan eri muotoja käsittelevä montaasi. Teoksessa on kohtaus, jossa Mäki tappaa kissan tylsällä kirveellä. Tämän jälkeen hän ejakuloi ruumiin päälle. Mikäli viimeksi mainittua teosta pidetään edelleen jonkun henkilön hallussa, teko saattaisi täyttää ehdotetun uuden rikoksen tunnusmerkistön. Mäen teosta kutsuttiin yleisesti ”kissantappovideoksi” ja Mäki tuomittiin rangaistukseen eläinrääkkäyksestä.

Ilmaisu ”yleiseltä kannalta merkittävä käyttötarkoitus” on rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvän täsmällisyysvaatimuksen kannalta ongelmallinen. Ilmaisulle ei myöskään käytännössä jäisi luontevaa soveltamisalaa tiedonvälityksen tarpeiden, todistelutarkoituksen ja niihin rinnastuvan syyn rinnalla.

Kiinnitän **neljänneksi** huomiota siihen, onko tarkoitus, että ehdotetun tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää väkivallan - siis esimerkiksi silpomisen - näkymistä kuvatallenteilla, vai voiko tunnusmerkistö täyttyä jo sillä, että kuvissa näkyy esimerkiksi silvottuja ja häpäistyjä ruumiita, mutta ei varsinaisia väkivallantekoja. Hallituksen esityksestä tämä ei ilmene.

Väkivaltakuvauksen hallussapidosta voitaisiin hallituksen esityksen mukaan tuomita vain sakkorangaistus. Näin ollen rikoksen selvittämisessä ei voitaisi käyttää esitutkinnassa kotietsintää tai laite-etsintää. Koska rikoksen todennäköisin tekoväline olisi päätelaite ja todennäköisin tekopaikka koti, rikosten selvittäminen saattaisi käytännössä olla hyvin vaikeaa. Tällä

toteamuksellani en kuitenkaan tarkoita sitä, että ehdotettua rangaistusasteikkoa tulisi tällä perusteella ankaroittaa.

2. Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito (rikoslaki 20 luku 21 a §)

Hallituksen esityksen mukaan lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta säädettäisiin törkeä tekomuoto lisäämällä rikoslain 20 lukuun uusi 21 a §. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon ankaroittamisperusteet liittyisivät lapsen erityisen nuoreen ikään, lapseen kohdistuvaan vakavaan väkivaltaan ja erityisen nöyryyttävään kohteluun, rikoksen suunnitelmallisuuteen ja teon tekemiseen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi lisäksi, että rikos on kokonaisuutena arvostellen törkeä. Ankaroittamisperusteet vastaisivat törkeän lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisen ankaroittamisperusteita.

Ehdotettu muutos vaikuttaa perustellulta.

3. Muut huomiot

Hallituksen esityksen mukaan (s. 13) lainmuutoksilla vahvistettaisiin useiden oikeushyvien rikosoikeudellista suojaa. Tällaisia oikeushyviä ovat hallituksen esityksen mukaan erityisesti lapsen terveys ja häiriötön kehitys sekä välillisesti henki ja terveys ja eläinten hyvinvointi. Lisäksi muutoksilla suojattaisiin yleistä järjestystä ja turvallisuutta.

Jos kysymys on todellisuuspohjaisesta kuvamateriaalista, hallituksen esityksessä todettu (s. 13) kuvaa riittävästi kriminalisoinneilla suojattavia oikeushyviä edellyttäen, että rikoksen kohteena olevat kuvat perustuvat todelliseen tilanteeseen, jossa mainittuja oikeushyviä on loukattu. Mikäli todellista tilannetta ei ole ollut olemassa, vaan kysymys on esimerkiksi pelkästään tekoälyteknologian avulla tuotetusta materiaalista, suojattavien oikeushyvien määrittely on kuitenkin monimutkaisempaa ja olisi edellyttänyt lisäperusteluja.

Hallituksen esityksessä ei ole juurikaan käsitelty niitä yhteiskunnallisia haittoja, joita lapsipornon tai väkivaltakuvausten hallussapidosta aiheutuu silloinkin, kun kuvamateriaali on luotu esimerkiksi tekoälyn avulla ilman yhteyttä todellisiin fyysisiin tapahtumiin. Myös sen selvittäminen, onko tällaisen materiaalin tuottaminen täysin ilman todellisuuspohjaa edes mahdollista vai tuottaako tekoäly todenmukaista materiaalia vain todellisuuspohjaisten kuvien avulla, olisi nähdäkseni ollut hallituksen esityksen valmistelussa tarpeen. Mikäli tekoälyn tuottamien kuvatallenteiden taustalla aina on todellisuuspohjaista kiellettyä aineistoa, erottelu tekoälyn tuottamien ja oikeiden kuvien välillä ei nähdäkseni ole teon moitittavuuden kannalta olennaista.

Edellä mainittuihin kysymyksiin liittyen kansainvälistä vertailua olisi asian valmistelussa ollut hyödyllistä laajentaa Yhdistyneeseen kuningaskuntaan,

jossa lainsäädäntö on tällä rikosoikeuden alalla varsin kehittynyttä[3]. Huomion arvoista on, ettei hallituksen esityksessä ole lainkaan mainittu ”User-to-User Services and Live-Streaming” -tyyppisiä yleensä hyvin moitittavia toimintatapoja, jotka on Yhdistyneessä kuningaskunnassa otettu kriminalisoinneissa huomioon. Tässä yhteydessä on syytä huomata myös, että Yhdistyneestä kuningaskunnasta on tulossa ensimmäinen maa, joka kieltää lapsia seksualisoivien kuvien tuottamiseen tarkoitetut tekoälyvälineet[4].

Oikeusasiamies
Petri Jääskeläinen

Esittelijäneuvos
Jarmo Hirvonen

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.

[3] ks. esim. https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/indecent-and-prohibited-images-children
[4] https://yle.fi/a/74-20140973